

Svälten och vi

Inför utsikten av en hungersnöd med miljoner offer i vårt århundrade har många i tankar och ord krävt krafttag för u-ländernas folk. I riksdagen gav detta föga resultat — vi har långt kvar till det uppställda målet att en procent av nationalinkomsten skall gå till u-hjälp. Några skred till handling för att väcka en opinion och gav frivilligt en procent av lönen till u-hjälp. Och ökad u-hjälp betonas i politiska program — kanske opportunt? Många kopplar samman u-hjälpen med försvarskostnaderna eller med vår jordbrukspolitik. Genom att minska risken för de svältandes revolution kan vi hoppas på fred och minska försvarskostnaderna, säger en falang. Varför skära ner jordbruket när så många svälter, frågar andra.

Den nyttomoral som märks i debatten brännmärks i *Aftonbladet* (11/4).

U-hjälpen som den nu fungerar tjänar främst ändamålet att döva vårt dåliga samvete. Om de rika länderna vill hjälpa de fattiga till mat är det naturligtvis mest rationellt att sända jordbruksmaskiner, utsäden och konstgödsel. Det skulle öka både sysselsättning och produktion i de svältande länderna.

Men realpolitiker som Gunnar Myrdal har påpekat att det kanske enda sättet att hejda världs-

svälten är att låta de rika länderna producera så mycket livsmedel de orkar för FN:s internationella matfond.

Det listiga i en sådan lösning är, att den ger de rika länderna en omedelbar belöning; speciellt bönderna i de rika länderna har hälsat förslaget med glädje. Det är naturligtvis ett mått på den rika världens ynklighet, att den hellre skulle subventionera sina bönder än höja jordbruksproduktionen i de fattiga länderna, där den verkliga behövs.

Från socialdemokratiskt håll har det rekommenderats att Sverige skulle importera livsmedel från bl. a. Indien till priser långt under den indiska produktionskostnaden, sedan vi själva skurit ner vårt jordbruk, erinrar *Svenska Dagbladet* (15/8). Indien härjas nu av en svår hungerkris och en regeringsledamot rekommenderar bl. a. befolkningen att äta råttor...

Under sådana förhållanden är det inte svårt att hålla med professor Ake Gustafsson när han i en artikel i *Arbetet* (s) betecknar den föreslagna svenska jordbrukspolitiken som cynisk. Hr Gustafsson utgår från skakande egna erfarenheter från de hungrande länderna; de leder honom fram till att det i en katastrofsituation som den nuvarande, och för överskådlig tid bestående, icke kan vara försvarligt att välfärdsnationen Sverige för sin del slår in på en politik som tillspetsat uttryckt innebär att öka världssvälten — nämligen genom att inskränka produktionen och i stället tillskansa sig en del av redan tragiskt otillräckliga tillgångar på andra håll.

Lokala överskott — ofta väsentligt överdrivna i vissa former av jordbrukspolitisk propaganda — tillmåts en orimlig betydelse, tillåts skymma bort det fundamentala, brutala faktum att det inte finns tillräckligt mycket livsmedel i världen, oavsett allsköns finansiella transaktioner.

Framtiden ser mörk ut. Befolkningsökningen 20 år framåt kräver (enligt professor Myrdal) vid

oförändrad otillräcklig födoanstånd en konsumtionsökning i kalorier större än all spannmål som nu produceras i hela Nordamerika och Västeuropa.

Författaren *Harry Martinson* tecknade sin visionära lösning av svältproblemet på en nordisk ingenjörskongress i Helsingfors. Kemisterna framställer artificiell mat i fabriker och piller och preparat ersätter jordens gröda. Skillnaden rik—fattig blir klyftan mellan dem som har råd att njuta av "vanlig" föda och pillerätarna...

Men livsmedelshjälpen måste kombineras med en långt driven familjeplanering för att svälten skall kunna minskas. Fertilitetskongressen i Stockholm gav skäl till viss optimism, som *Dagens Nyheter* (21/5) uttrycker så här:

Fördomsvalen är genombruten. Nu gäller det att forcera in pengar, personal, propaganda, planering, preventivteknik och preventivmedel genom bräsch. Redan märks i den amerikanska kongressen en tendens att sätta familjeplanering som direkt villkor för livsmedelshjälp; en illustration till hur snabbt attityderna kan slå om när väl självbevarelsedriften fått sätta moralismen och prydet på plats.

De rika ländernas hjälp till u-länderna kan aldrig bli annat än hjälp till självhjälp, betonade stadsrådet *Olof Palme* vid Världsuniversityförbundets kongress i Tokyo. Utvecklingsprocessen måste inledas och fortsättas av u-landets egen regering och folk.

Dessa länder måste förändra djupt rotade kulturella och sociala traditioner som står i vägen för utvecklingen, och de måste skapa administrativa och politiska förhållanden som främjar framåtskridandet. Konkret innebär detta t. ex. kvinnans frigörelse, jordreformer, rättvisare beskattning och åtgärder mot korruption.

Det är nog skäl att dämpa optimismen. Generalsekreteraren i FN, U Thant, har nyligen uttryckt sin besvikelse över att FN:s

maskineri och tekniska expertis för u-hjälp inte utnyttjas så långt det vore möjligt om man fick mer pengar. Om inte världssamhället är berett att ge utvecklingen ett kraftigt uppsving kommer man inte att kunna nå målet för 1960-talet — att ha ökat inkomsten per capita och år med fem procent i u-länderna, säger han.

Men har FN-experterna då verkligen förmått genombryta "fördomsvallen", som inte endast finns på födelsekontrollområdet? FN:s egna rapporter tyder inte på det — den sociala och ekonomiska utvecklingen i u-länderna går långsammare än väntat, sägs det bl. a.

Tydligt brister det i planeringen och samarbetet experter — lokal befolkning. Kanske är det ett tecken på att det nödvändiga förtroendet saknas, kanske på att experterna inte är skraddarsydda för uppgifterna. I en sådan situation hjälper knappast ett okritiskt inpumpande av miljoner — man vet ofta inte hur de skall användas. Riskerna är stora för att pengar och livsmedel genom korruption, stölder och dålig planering förstörs — de når inte dem som behöver hjälpen. Och samtidigt kan t. ex. en förstörd livsmedelssändning försämra hjälparens good-will i mottagarlandet. Den kan bli ett bevis på inkompetens och försvåra klimatet för olika slag av bistånd i framtiden.

Statligt "reningsverk"

För att samla ledningen av all naturvård föreslås nästa år *Statens naturvårdsverk* ersätta naturvårdsnämnden, luftvårdsnämnden, vatteninspektionen och Väg och vattens vatten- och avloppsbyrå. Länsstyrelser och kommuner skall där få direktiv och råd för den regionala naturvården, som fortfarande förutsatts bli den

viktigaste. Planen på ett naturvårdsverk har mottagits positivt. Det är angeläget att resurserna används på bästa sätt. Det krävs verkligen ett samlat program, hävdar *Svenska Dagbladet* 20/5:

Här och var har åtgärder satts in. Man har byggt reningsverk och i vissa fall har vittsyftande reningsprojekt inletts. I det stora karakteriseras emellertid insatserna av villrådighet och planlöshet. Delvis beror det på att kunska-perna om vattenföreningarna och möjligheterna att motverka dem varit och är ganska bristfälliga.

Men det räcker inte att bara slå ihop institutioner till ett verk — miljöskyddsresurserna måste dessutom förstärkas, anser *Dagens Nyheter* 3/7. Visst betyder minskad splittring ökad effektivitet, särskilt som miljöskyddet nu sorterar under tre departement. Men man måste också öka den kvalificerade personalen. Dessutom är namnet "naturvårdsverk" olyckligt valt. Miljövårdsverket vore bättre.

Det är alltför lätt att missuppfatta och tro att ett "naturvårdsverk" främst skulle syssla med "naturen" i motsats till tätorten. Dess angelägsnaste arbetsobjekt finns dock knappast "ute i naturen", utan tvärtom i kulturmiljön, i den urbaniserade, förorenade miljön kring tätorterna och kring industrianläggningar.

Det är riskabelt att ge länsstyrelserna vidgade uppgifter på detta fält om de inte samtidigt får sakkunniga experter, som kan hävda miljöskyddets intressen mot andra på länsplanet. I ett miljövårdsverk bör också finnas skydd mot buller och övervakning av de kemiska miljöhoten. Giftnämnden och en veterinärmedicinsk enhet bör ingå, anser DN. Där bör också finnas personal som kan värdera miljöskadorna i pengar och fastställa avgifter för föroreningar.

De verkligt riskabla miljöhoten måste självfallet helt förbju-

das i en moderniserad lagstiftning. Den mindre allvarliga miljöförstörelsen bör begränsas med ekonomiska hjälpmedel: det får inte längre vara den billigaste lösningen att släppa ut avfallsprodukter utan rening och övervältra obehagen-kostnaderna på en vid allmänhet. Miljöhoten måste avgiftsbeläggas.

Krav på specialskatt på "nedsmutsande" industrier har skymtat även på andra håll i debatten. En punkt i vattenforskningsprogrammet bör vara att försöka få fram en ersättning för de vattenförstörelse fosfaten i tvättmedel — och ett sätt att göra fabrikanterna benägna att verkligen försöka undvika fosfaten.

Det är hög tid att göra upp en riksplanering för industriernas lokalisering och avsätta områden till fritid, menar *DN* 18/4.

Nu går den expanderande produktionens markbehov ofta före konsumtionen: industrier tränger ofta fritidsbebyggelse och skadar genom luft- och vattenföroreningar samt buller miljön både för permanent- och fritidsbebyggelse. Ett huvudändamål måste vara att säkra konsumenterna rikligt oförstört utrymme för bostäder och för rörligt friluftsliv.

Bättre öppen vård

Privatpraktiken är huvudarbete endast för ett allt mindre antal av Finlands läkare och det är kanske orsaken till att privatpraktikens allmänna medicinska nivå antagligen inte kunnat höjas lika snabbt som sjukhusvårdens. Privatpraktiken kan i många fall inte heller bjuda patienterna tjänster som helt motsvarar nutida krav, konstaterar *Finlands läkartidning* (7/66).

Ifall man önskar få privatpraktiken konkurrenskraftig i förhållande till sjukhusen, bör man försöka göra den tillräckligt förmånlig för patienterna både i fråga

om prislivn och nivån på de tjänster som erbjuds. Priserna kan påverkas bl.a. med hjälp av sjukförsäkringen, förutsatt att sjukförsäkringen riktar sitt stöd huvudsakligen till den öppna vården och inte till sjukhusvården.

Främst försöker nu Finlands läkarförbund bl.a. genom läneförmedling utveckla gruppomtagningsverksamheten, som underlättar och förbättrar privatpraktiken. Man har också tagit initiativ till utbildning av mottagningsbiträden.

AMS uppmärksammar den äldre arbetskraften

I en artikel i *Fackföreningsrörelsen* (11/1966) redovisar byrådirektören i AMS Ingeborg Jönsson vad myndigheterna gör för att hjälpa den äldre arbetskraften ut i arbetslivet. Hon konstaterar inledningsvis att än så länge är inställningen från näringslivets sida till denna kategori arbetssökande ganska negativ. Det förekommer alltjämt mer eller mindre uttalade åldersgränser för anställning och fortfarande existerar fördomar beträffande de äldres möjlighet till arbetsinsats. AMS ägnar sedan flera år problemet uppmärksamhet och har antagit ett aktivitetsprogram. Som ett led i detta har i prop. till värriksdagen föreslagits inrättandet av ett 20-tal tjänster som aktiveringsinspektörer med placering vid länsarbetsnämnderna. Förmedlingsarbetet för den äldre arbetskraften skiljer sig i princip inte från vad som gäller för övriga arbetssökanden, men är mera tidskrävande. Man utnyttjar sedvanliga resurser, som i vissa fall kan anpassas till de äldres speciella behov. Utbildningstiden vid omskolning kan t.ex. utsträckas. Läropla-

ner särskilt anpassade till äldre har utarbetats då det gäller utbildningskurser till expeditjonsvakt resp. fastighetsskötare. Beredskapsarbete för enbart äldre kvinnor i form av sömnad finns på två platser i landet. Information om aktivitetsprogrammet föres ut genom massmedia och konferensvägen. För att organisera samarbetet i dessa frågor har lokala sysselsättningsnämnder bildats på ett 20-tal platser. Nämnderna tar inte bara upp de generella problemen till diskussion utan kan också ta initiativ till placering i de enskilda fallen. Avslutningsvis anföres att mycket återstår att göra inte minst när det gäller att få till stånd en realistisk syn på frågan och en objektiv värdering av de äldres arbetsinsatser. Med teknikens hjälp borde det finnas outnyttjade möjligheter att underlätta sysselsättningsproblemen för den medelålders och äldre arbetskraften.

Rationalisera

Rationalisera rationaliseringsorganen, manade senatsledamoten Sten Söderberg, Västerås, i vårens debatt om det höjda anslaget till SJURA. Han pekade på att SJURA, centrala sjukvårdsberedningen och landstingsförbundets organisationsavdelning i mycket gör ett dubbelarbete, att dessutom mentalsjukvårdsberedningen arbetar på området och att MCA-utredningen föreslagit att en del av rationaliseringsarbetet skall skötas inom medicinalstyrelsen.

Läget är nu det, att man sitter i 25 landsting och tre landstingsfria städer och brottas med precis samma problem i fråga om sjukhusbyggandet, sjukhusens drift och sådana saker, fastän man skulle kunna klara detta mycket rationellt, om det funnes ett enda

ordentligt rationaliseringsorgan, som kunde ta ett samlat grepp om verksamheten.

Statens handikappråd kräver i ett remissyttrande över skolöverstyrelsens utredning om undervisning av handikappade att länskolnämnderna får biträde av handikappexpertis och dessutom samarbetar med handikappprörelsen, gärna genom en egen konsulent för handikappfrågor.

Men handikapprådet pekar själv (omedvetet) på svårigheterna med detta samarbete — det finns för många organisationer att konsultera.

De organisationer som kommer i åtanke är på riksplanet Statens handikappråd och dess medlemsorganisationer, främst Riksförbundet för CP-barn, De handikappades riksförbund (DHR), Hörselfrämjandets riksförbund samt den numera till handikapprådet anslutna föreningen för de neurosedynskadade. Av betydelse är dessutom Svenska centralkommittén för rehabilitering (SVCR). På läns- och lokalplanen kommer i fråga dels till Handikapporganisationernas centralkommitté (HCK) anslutna samarbetsorgan, dels läns- och lokalavdelningar av de förbund som ingår i HCK, främst DHR- och CP-förbunden samt Hörselfrämjandet.

Handikapprådet bifogar en längre adressförteckning...

Ett annat problem inom handikappområdet är att definiera begreppet handikapp. I *Dagens Nyheter* 13/8 hävdar pol. mag. Arne Granholm att handikapputredningens kommunenkät gett en alltför ljus bild av kommunpolitiken genom att använda denna definition:

”Med handikappade avses i denna undersökning personer födda 1900 eller senare som av fysiska eller psykiska skäl möter mer betydande svårigheter i sin livsföring.”

Där finns varken antydning om för vad personen ifråga är handikappad eller hur gravt handikappet är. Förmodligen beror kom-

munernas bristfälliga insatser på att man definierar begreppet för snävt, att det krävs helt överväldigande handikapp för att kommunalpolitikerna skall reagera.

På skuggsidan

— Dom sitter och dom ligger, svarar en föreståndarinna på frågan om vad hennes ålderdomshems gamla gör hela dagarna. Svaret finns redovisat i en PM som kurator Lis Askund gett ut. Den är en sammanfattning av brev från personal och patienter. Även om tristessen som speglas inte är regel på ålderdomshemmen är det tydligen alltför många gamla som inte vårdas efter de råd och anvisningar socialstyrelsen gav ut för över tio år sedan. Där betonades bl. a. att de gamla skall uppmuntras och sysselsättas, att personalen skall få tid att prata med dem och anpassa dagordningen så långt möjligt efter de gamlas önskemål.

Men hur är det på många hem? Jo, underutbildad och otillräcklig personal sliter ut sig med krävande passning av kroniskt sjuka och med en institutionaliserad städmani som fyller dagarna med enorma tidsödande rengöringsprogram. Så tecknar *Dagens Nyheter* situationen (18/8). Ingen har tid att prata med de gamla som ofta körs upp vid 4—5-tiden på morgonen och tvingas lägga sig vid samma tid på kvällen.

I sista hand beror missförhållandena på samverkan mellan olyckliga faktorer som bestämmer vårdkrisen i stort: befolkningsutvecklingen, den systematiska underbetalningen av all okvalificerad personal inom vårdsektorn, bristen på villig arbetskraft och den katastrofalt otillräckliga utbyggnaden av långtidsvården, som skapar överbeläggning av långtidssjuka äldre på vanliga kroppssjukhus och ålderdomshem och därmed leder till en extra belastning på redan överansträngda vårdapparater.

Inte ens i nuvarande kapital-knappa läge är det omöjligt att

rationalisera vårdpersonalens arbete så att de hinner och får syssla litet med de gamla som människor. Då man hör hur litet maskinell utrustning och hur föga av engångsmaterial som brukas får man ett intryck av att tiden stått stilla på sina håll inom denna vårdsektor, skriver *Svenska Dagbladet* (7/8). Det är grymt att skjuta upp de "mänskliga reformerna", som kan avhjälpa den resignation, apati och isolering som nu präglar många gamlas liv.

Vi har tillräckligt många vackra fasader, utan reellt innehåll i Vålfärdssverige — ty vad annat är t. ex. nybyggda sjukhus, vilkas avdelningar aldrig kunnat öppnas på grund av personalbrist, och skolsalar, där lärarens främsta uppgift är att vara "en person i katedern"? Ålderdomshemmens ljusa, välstädade, blomförsedda rum bör inte få vara en fasad bakom vilken isolering och psykisk nöd döljer sig, då de gamla med så enkla medel, som de ovan skisserade, kan beredas en mer människovärdig tillvaro där. Här gäller det reformer, som vi inte har råd att låta bli.

Socialmedicinsk tidskrifts redaktion flyttar den 1 oktober

Ny adress: **Sehlstedtsgatan 9, Stockholm No**
Postadress: Fack, Stockholm 27
Telefon 67 21 21

Annonsavdelningen behåller sin gamla adress

socialmedicinsk tidskrift

Prenumerationspris:

Helår kr 30, halvår kr 16.

Studentprenumeration helår kr 16.

Lösnummer kr 3:50.

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år
(1 per månad utom juli och augusti).

Annonsavdelning:

Red. Nils Byttnar, Strandliden 60, Vällingby.

Tfn 08-38 52 99, 38 77 58.

Annonspriser:

Omslagets andra och fjärde sida 500,

helsida kr 450, halvsida kr 250, kvartsida kr 150.

mm-pris kr 1:25 pr enkel spalt 70 mm,

Spalthöjd 210 mm, spaltbredd 70 mm,

sidans bredd (2 spalter) 150 mm.